

7. 2. 33.

Передплачуйте видання „Просвіти“.

I. МІСЯЧНІ КНИЖЕЧКИ.

Рік 1938., це, як відомо — ювілейний рік „Просвіти“; з ним почався п'ятий рік, відколи відновлено місячні видання. За ці чотири роки (1934—1937) передплатники могли вже собі з місячних книжечок скласти гарну бібліотечку. Бо ж за ці чотири роки вийшло 40 книжечок, обємом від 3—4 аркушів кожна (з них 8 книжечок подвійних), із дуже різnorodним змістом.

Книжечки з 1934. р., це були, здебільша, оповідання з давнього й недавнього нашого минулого; крім цього, три книжечки були присвячені життю й діяльності Тараса Шевченка, Маркіяна Шашкевича, Юрія Федьковича.

В 1935. р. зміст книжок був такий: життя й діяльність М. Грушевського, коротенька географія українських земель у Польщі, природознавство (про галапаси), наш національний герб та прапор, про майбутню війну, про працю людського духа, про значіння книжки, про Абіссінію, два історичні оповідання.

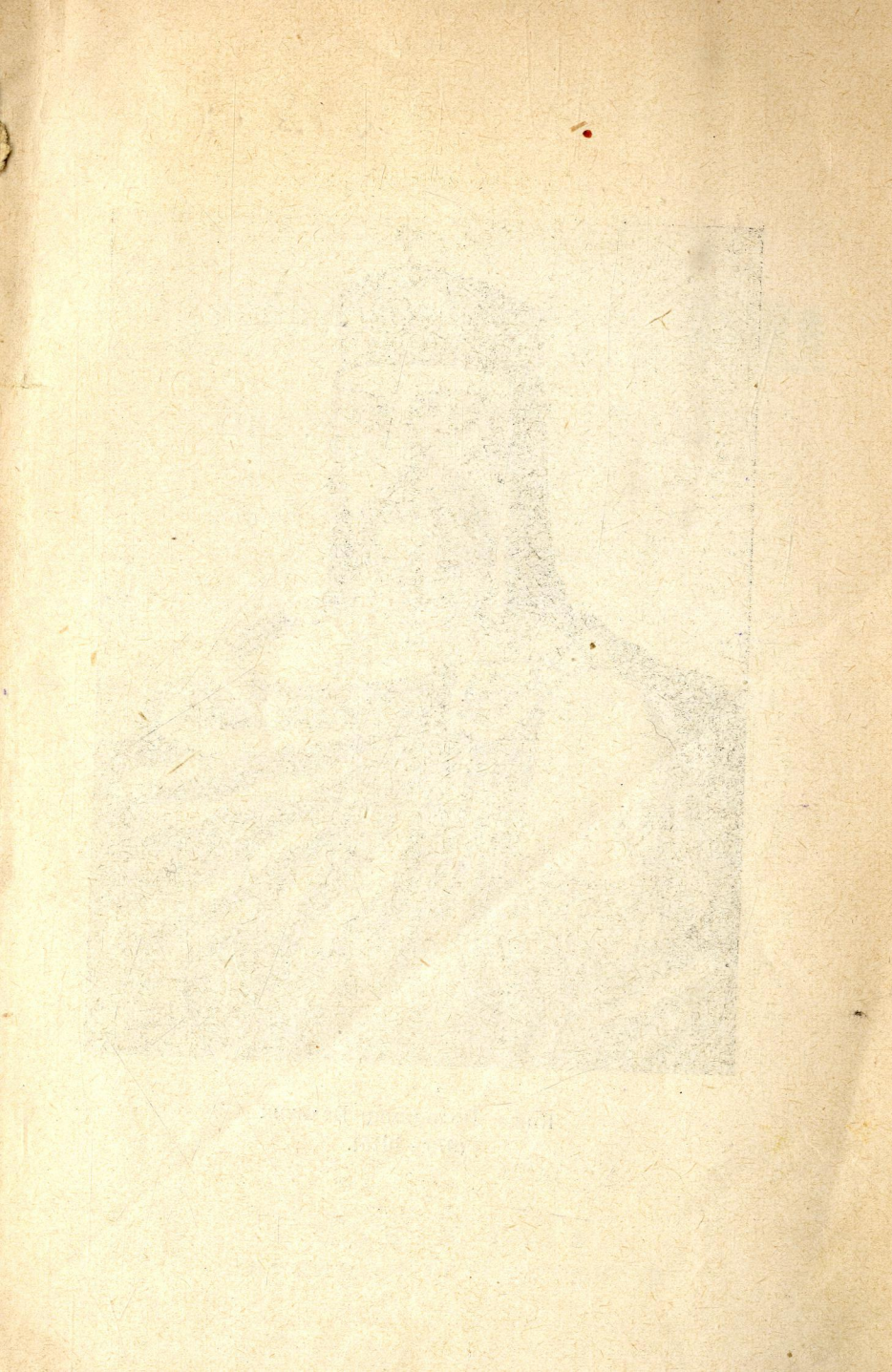
Із книжечок, виданих у 1936. р., треба відмітити передусім чотири частини „Історії України“ Омеляна Терлецького, а далі: інсценізації вибраних творів Тараса Шевченка (розхоплені), про життя й діяльність Івана Франка, про Грузію та звідомлення з діяльності „Просвіти“ за 1933—1935.

На зміст книжечок за 1937. рік складається: книжечка про значіння „Просвіти“, про деякі тайни хемії, сценічні картини з „Русалки Дністрової“, інсценізації вибраних творів Ів. Франка, про Мазепу, про Ярослава Осмомисла і дві книжечки про визвольні змагання чужих народів (чехів та італійців).

У 1938. році появилися:

- 850 (1) **Іван Кедрин, БЕРЕСТЕЙСЬКИЙ МИР**; С. Орлюк: По двох століттях (вірш); Василь Пачовський: Табори полонених українців, з приводу 20-ліття берестейського миру, з 11 обр. і 2 мапами (за січень), ст. 68, ц. 70 гр.
- 851 (2—5) **Мирон Дольницький, ВІД ПОЛІСЬКИХ БОЛОТ ДО КАВКАЗЬКИХ ВЕРХІВ**; Вв.: Краса рідної землі в українській поезії (вірші); Р. Богданович: Дніпрельстан — з 5 мапами та багатьома (73) образками (за лютий—травень), ст. 208, ц. 1.80 зл.
- 852 (6) **Антін Лотоцький, І ЗАСІЯЛА БЛАГОДАТЬ БОЖА НА КИЇВСЬКИХ ГОРАХ**; С. Орлюк: Князь Володимир Великий (вірш); Василь Пачовський: Дещо про билини, з 7 обр. і 1 мапою (за червень), ст. 48.
- 853 (7) **Володимир Ковальчук, ІНСЦЕНІЗАЦІЇ ВИБРАНИХ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ** (за липень) — друкується.

(Далі див. 3. ст. окладинки)

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00533988 (-)

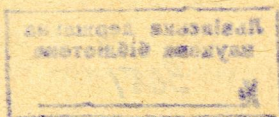
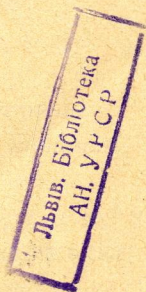
Князь Володимир Великий
(979—1015).

06
20
АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ

І ЗАСІЯЛА БЛАГОДАТЬ БОЖА НА КИЇВСЬКИХ ГОРАХ

оповідання про хрищення України
за найстаршим літописом

5590
С. ОРЛЮК: КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ
В. ПАЧОВСЬКИЙ: ДЕЩО ПРО БИЛИНИ

Л Ъ В І В, 1938
НАКЛАДОМ Т-ВА „ПРОСВІТА“

WS(2=8u)/5-644.2

С. ОРЛЮК.

КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ

*На горах, що з Дніпрових хвиль
зростають стінами стрімкими,
поклав Великий Волсдѣмир
корону, скипетро¹⁾, престіл.
При нім переможних лав
з мечами станули дружини,
і корогви над ними сині
тризубий знак опромєняв.*

*І звідтіля, з Дніпрових вод,
князь рушив у степи широкі,
і печеніги довгі роки
той княжий тямилу поход.
І на ятвягів, на болгар²⁾,
ходив він, і щити червоні
ставали, як стовпи кордонні,
і співи линули до хмар
про княжу мудрість, княжу міць,
про гук походів велетенських,
багатство городів Червенських³⁾,
про блиск і злото багрянниць⁴⁾.
Це Він вінком твердинних міст
обвів країну, горді вежі
поклав на степовім безмежжі,
де лиш полин у травах ріс.*

А потім віру він одну
 приніс народові, Христову,
 і Боже залунало слово
 степами, ген, у далину.
 У день високий, осяйний,
 рукою, що носила зброю,
 Князь хрест угору над рікою
 підняв у славі, золотий.
 Перун повалений упав,
 скотився до Дніпра, і Божі
 храми устали на сторожі
 держави і Христових правд.
 І по Україні поплили
 крізь ріки, гори, доли, скелі,
 слова великі євангелій,
 науки світло понесли.

І край великий засіяв:
 несли в золотоверхий Київ
 послы дари із Візантії
 і розносили клики слав
 про князя, воїв, про Дніпро,
 дружин непереглядну силу,
 і як у Києві дзвонило
 з тризубом княже серебро⁵⁾.

¹⁾ скипетро, скипетр, грецьке слово — монарше жезло (жезл, берло), одна з ознак монаршої влади; ²⁾ ті болгари, жили на півночі, над Волгою; вони були магометани, див. ст. 11; ятвяги — народ, споріднений із литовцями, жили на північний захід від Києва; ³⁾ Червенські городи — край над Сяном (Перемищина) й частина Холмщини; назва від гóрода Червеня (тепер село — Чермно); ці городи прилучив Володимир до київської держави; ⁴⁾ багрянниця або порфіра, грецьке слово — оксамитова довга кирея, підбита горностаями, із довгим горностаєвим коміром, її надягають монархи в урочистих випадках; ⁵⁾ серебро, староукраїнська назва срібла; тут — срібні гроші, які казав бити Володимир (дивись стор. 30); на грошах був напис: Владимир, а се — його серебро

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ.

І ЗАСІЯЛА БЛАГОДАТЬ БОЖА НА КИЇВСЬКИХ ГОРАХ

(оповідання про хрищення України за найстаршим літописом)

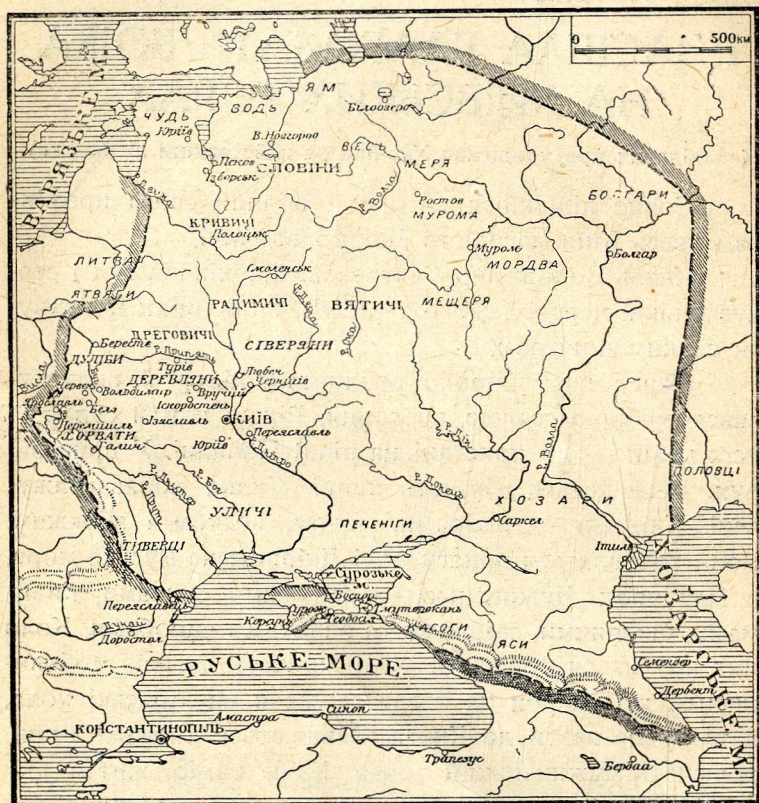
Сонце піднялося високо й облило своїм промінням увесь Київ нагорі та Дніпро в долині.

Князь Володимир Святославич покінчив суд і став у вікні чертога свого терему¹⁾), щоб трохи відітхнути свіжим повітрям.

Перед ним широко розлився Дніпро й вилискувався срібною стягою до сонця. Рікою плили судна із усіх країн — до пристані на річці Почайні. У пристані рух. Вештаються, бігають купці. Судна понавантажувані. Київські — шкірами, медом, воском і збіжжям. Вони готовляться плисти долі Дніпром на Руське море, в Царгород. Чужинецькі — дорогими сукнами, килимами, шкляними, срібними та золотими виробами. Коло них крутиться прислуга, купці кричать на неї, щоб виносили всі скарби та навантажували на київські кола, а то треба везти до Києва. З'являються київські купці, торгують чужинецький товар. Крик, гамір, життя.

Князь Володимир дивиться на увесь той рух і попадає в задуму. Він поширив державу, від угорських гір по Новгород Великий, від Червенських городів аж по Руське море, злучив усі східні славянські племена. Багатіє держава, зростає в силу. Та недостає їй якогось сильного спійла. Все ще багато племен почувається

чимось окремим. Усі ці сіверяни, дреговичі, деревляни, тиверці, уличі²⁾, хоч із одного коліна, не чуються одним народом із полянами. Сливе кожне плем'я має своїх богів. До того шириться нова, грецька віра. Що раз більше в Києві її визнає.

· Київська держава за Володимира Великого.

— Цю віру прийняла й моя мудра бабуня Ольга й нещасливий мій брат Ярополк був її прихильником, сприяв християнам. І це погубило його. Київські люди,

що стояли за стару віру, виступили проти нього... — докінчив князь думки на-голос.

Нараз могутний спів перебив його думки. Князь звернув свій зір туди, звідкіля доходив спів. Спів ішов від церкви св. Іллі. Довкола церкви з корогвами та співами йшов нарід.

— Сильна мусить бути та грецька віра, що лучить ув-одно різних людей. Там ідуть і греки, й варяги, там і наші русичі.

І князеві пригадалася одна подія зперед трьох років. Він вернувся саме з переможного походу на ятвягів³⁾. Із вдячності за перемогу приносив із своїми людьми Перунові⁴⁾ жертву. Кидали жереб, кого вбити Перунові на жертву — хлопця, чи дівчину. Жереб випав на молодого сина варяга-христіянина. Та варяг не хотів дати сина: „Ваші боги — сказав — не боги, а дерево. Бог один. Він сотворив небо й землю, зорі й місяць, сонце, й людину й дав їй жити на землі. А ці ваші — зроблені людськими руками! Я не дам сина бісам!” І не дав. Погиб із сином під розвалинами хати.

Князь завагався.

— Може справді його правда...

Та тут його сповістили, що прибув купець-болгарин⁵⁾ Йосип із товаром. Князь його знав. Це був старий досвідний чоловік, що зіздив багато світа, бачив багато, багато знав. Князь любив із ним порозмовляти.

Казав покликати його до себе. Болгарин покловився низько князеві, східнім звичаєм схрестивши руки на грудях. Князь казав купцеві приступити ближче, розкласти крам, обіцяв, що купить дещо й почав розпитувати, що нового в його краях.

Болгарин кланявся й нишком із задоволення глядив бороду. Знав, що добре заробить.

Розмова тяглася довго. Болгарин розповідав про свій край, про своїх людей, як вони живуть, чим зай-

маються, яка в них віра... З болгар перейшов на інші краї, на інші звичаї та віри.

— А як ти думаєш, — спитав ненароком князь, — чия віра найкраща, чия правдива?

— Багато я бачив у світі. Як говорити про красу, то здається мені найкраща грецька віра. Бував я в їх святинях, слухав грецькі богослужби. Ніхто так гарно не величає Бога, як греки. Але правдива може бути тільки одна віра. Бо тільки один правдивий Бог на світі...

— Так, але котру віру ти вважаєш за правдиву? Болгарин схилився.

— Це, княже-господине, не на мою голову відповідь. Я вірю в одного Бога, що його об'явив нам наш пророк Магомет. І ця віра для мене правдива. А як треба вибирати, то треба пізнати більше вір.

— Правда, треба пізнати.

— Коли дозволиш, великий князю, то я можу стати тобі у пригоді. Я скрізь буваю — бо з цього живу. Де буду, скрізь подам до відома, що великий князь Руси цікавиться вірами. Нехай звідтіль присилають до Києва вчених і свідущих мужів. Нехай вони зясують тобі правди своєї віри, а ти, княже-господине, все порівняєш і сам зволиш вибрати.

Князеві подобалася ця порада. Він подякував болгаринові й відіслав його до жіноцтва, щоб вибирало крам, наказавши тивунові⁶⁾ виплатити купцеві, що йому належиться.

І болгарин відійшов.

*

Пройшло два місяці від відїзду болгарина. Князь, зайнятий різними державними справами, уже потрохи забув про його обіцянку присилати вчених людей різних вір.

Аж одного дня, навесну 986. р., князя сповістили, що якісь чужинці просять дозволу з князем говорити.

Князь дав наказ отрокам⁷⁾ увести чужих людей до терему. За хвилину туди ввійшло шість старших мужів із довгими сивим бородами. Вони поклонилися до ніг князеві і сказали:

— Великий княже, нам сказав наш земляк, Йосип, що ти, княже-господине, бажаєш пізнати нашу віру й її правди.

— Правду сказав вам земляк, що вас прислав. Сідайте й говоріть, а я вас слухаю.

Болгарські старці низько схилилися перед князем, посідали на вказані їм стільці. Потім найстарший устав і почав говорити:

— Наш закон об'явив Бог пророкові Магометові⁸⁾ більше ніж триста років тому!

— Наша віра старша! — помітив старий боярин, що стояв побіч княжого трону. — У нас уже ніхто й не тямить, коли почалася наша віра.

— А якої віри був ваш народ передтим, перед приста роками? — спитав князь.

— Такої, великий князю, як твій народ. Вірив у багато богів і їм поклонявся. Аж араби, що в них об'явився пророк Магомет, навчили нас правдивої віри в одного Бога.

І старець почав оповідати. Спершу спокійно, повагом, а що далі, то більш запалювався. Оповідав про Магомета, як йому об'явився Бог, як янгол підняв його вгору до неба, як там місяць переплив йому попід пахву, як він мусів утікати з міста Мекки до міста Медини⁹⁾, як відтіля рушив із озброєними своїми приклонниками, щоб у всій Арабії ширити свою віру, як Бог сприяв його мечеві...

— Ти мені сказав, як почалася ваша віра, та не сказав, чого ваш пророк учить, — сказав князь.

— Магомет каже хоч раз у житті відвідати свя-
тиню в Мекці, молитися що вечора, звертаючись об-
личчям туди, де Мекка, деколи постити весь день
і їсти тільки до сходу й після заходу сонця, каже мечем
ширити віру, а хто згине в бою, того жде в небі наго-
рода. Кожен магометанин може мати чотири законні
жінки. Наш пророк забороняє пити вино й їсти сви-
нину. Він каже, що доля кожного записана вже зго-
ри: хто тут бідний, той і на тому світі буде бідний, хто ж
тут багатий, той і там буде багатий. По смерті того,
хто виповняє як-слід закони пророка, жде в небі ве-
лика нагорода.

Князь слухав усього уважно. Коли болгарин за-
кінчив, він відозвався:

— Спасибі вам за ваші слова. Ми все тут доклад-
но розважимо. Тепер скажу, що багато дечого з вашої
віри мені вподобалось. Та дещо не подобалось, —
і князь усміхнувся. — Ваш пророк забороняє їсти сви-
нину й пити вино. А ось наші русичі вино люблять...

Бояри, що були в теремі, й собі усміхнулись. По-
сміхнулись й болгарини.

Князь дав знак головою, болгарини низько поклони-
лись і відійшли з гостинцями від могутного володаря.

*

По якомусь часі в Києві з'явилися послы з Німеч-
чини. Це були визначні й високо вчені священники. Вони
почули, що князь-господин цікавиться всякими вірами
і прийшли від папи римського Івана XV., що має свою
столицю в Римі.

— Каже тобі, могутний князю, святіший отець, па-
па римський переказати таке: »Земля твоя, як і наша,
багата на простори, але віра твоя не така, як наша!
Віра наша — світло! Ми покланяємося Богу, що ство-

рив небо й землю, зорі, місяць і все живе, а ваші боги це — дерево!»

І посли зясували князеві правди своєї віри. Князь подякував послам за це, обіцявся все розважити, що вони йому сказали, зо своїми мудрими мужами й відправив їх із щедрими дарами.

Пізніш прислали вчених у своїй вірі хозари. Хозари були тоді жидівської віри. А ці посли були не хозари, а таки жиди. Після низьких поклонів та привітань посли говорили князеві:

— Ми чули, великий і могутний княже, що приходили до тебе і болгари-магометани і християни, і одні і другі вихвалювали свою віру. Приходимо й ми, щоб тобі сказати дещо про нашу віру. Наша віра давніша і від християнської і від магометанської, вона — від початків людства. Християни вірують в Ісуса Христа, якого наші предки розп'яли, а ми віримо в одного бога Авраамового, Ісаакового й Яковового.

Князь неспокійно порушився:

— Який ваш закон?

Посли відповіли:

— Обрізуватися, свинини не їсти, ні зайчини, святкувати суботу.

— Те саме ми чули від болгар-магометан. І вони не їдять свинини, і вони обрізуються.

— Так, — відповіли посли, кланяючись і кладучи руки на груди: — це вони перебрали від нас; їх Магомет багато взяв із нашої віри. Ми вибраний Богом народ, наша батьківщина, Палестина, далеко звідси..

— Але ж бо ви приходите з хозарської землі? — поцікавився князь.

— Розгнівався Бог наш на батьків наших, розігнав наш народ по всьому світі за гріхи наші..

Князь порушив головою й дав знак, що розмова скінчена.

Хозарські жида, розкланюючись на всі боки, відійшли з похнюпленими головами.

*

Одного дня прибув на княжий двір грецький учений і попросив, щоб його допустили до князя.

Володимир прийняв ученого гостя, що відразу приступив до справи.

— Чув я, великий князю, що приходили до тебе болгари-магометани й захвалювали свою віру. Та я скажу тобі, що їх віра опоганює небо й землю. Подібні вони до житців міст Содоми й Гомори, що на них Бог спустив вогонь, каміння та попалив їх. Їх теж жде день загибелі, коли Господь прийде судити всіх людей на страшному суді...

Грек говорив із запалом, переконливо. Князь слухав його уважливо. Хоч і не все було йому ясне, не перебивав ученому, і він говорив далі:

— Чув я теж, що приходили сюди і християни з Риму. Їх віра така, як наша, тільки з деякими відмінностями в обряді. Бог наш, Ісус Христос, прощаючись із своїми учнями на тайній вечері, узяв хліб, переломив його і сказав до них: „Це є тіло моє, я його ломлю за вас”; і таксамо взяв чашу та сказав: „Це є кров моя, я за вас її пю”. Тепер ми, християни, відправляємо Службу Божу й на ній згадуємо цю тайну. Вірних ми, у Греції, причащаємо хлібом і вином, римляни причащають опрісноками, або як вони кажуть — оплатками.

Слухав князь Володимир усього цього, та видно було, що не все розуміє. Щоб звернути на що інше, він відозвався:

— Приходили до мене жида. Казали, що німці, римляни та ви, греки, віруєте в Того, що вони розпiali. Що це таке?

— Це, правда, — відповів грецький учений; — ми дійсно віруємо в Нього, і Його дійсно розп'яли жиди. Про це заздалегідь заповідали вже пророки. Одні казали, що народиться Бог, інші, що Його розп'нуть на хресті й похоронять, а Він третього дня воскресне та зійде на небо. А жиди тих пророків, що це заповідали, одних убивали, інших проганяли. А коли сповнилося те, що пророки заповідали, й Бог зійшов на землю, коли Його розп'яли, й Він воскрес та зійшов на небо, Бог ждав сорок шість років, щоб жиди покалися. Та вони не покалися, й Бог післав на них римлян. А римляни поруйнували жидівські города, й жидів порозкидали по всьому світі. І жиди тепер у неволі у чужинців.

Князь задумався.

— Не розумію, на що ваш Бог сходив на землю та ще приймав муки.

— Коли ти, великий княже, хочеш послухати, то я розповім тобі все від початку, і ти все зрозумієш.

— Рад тебе послухати. Та тепер мене ждуть справи. Але будь моїм гостем. Сьогодні ввечір за скромною вечерею все мені оповіси.

І князь устав, віддав отрокові під опіку гостя, а сам подався з терему.

Коли грек найшовся у призначеній для нього кімнаті, почав приготувлятися до того, щоб як-найкраще промовити до князя та зеднати його для справи. Добув із свого клунка покрівець, де був мистецький малюнок страшного суду, приглянувся йому добре, задумався й почав укладати промову до князя.

Настав вечір. Княжий отрок сповістив грека, що князь-господин чекає його в себе. І справді Володимир сидів уже за столом, коли увійшов грек, а біля нього — дядько Добриня, що саме приїхав із Новгороду.

Після вечері грек із дозволу князя гарними добірними словами переповів історію Старого Заповіту, по-

чавши від сотворення світу, а потім про різдво, життя й науку Ісуса Христа і спинився над страшним судом. Господарі уважно слухали, не перебиваючи.

Нарешті грек розвернув покривець і сказав:

— Тут змальований страшний суд. Ось, бачите, Господь наш Ісус Христос сходить у славі, щоб судити всіх людей, що жили на землі, почавши від Адама й до тих останніх, що діждали страшного суду. Тим, що праворуч — добро, та горе тим, що ліворуч Господа.

Князь приглядався образів. В його душі складалася якась переміна. Йому припала до вподоби красномовність грека. Учений помітив, що з князем щось діється, і сказав:

— Великий князю, коли ти хочеш праворуч із праведними стати, то охрестися.

Володимир відповів:

— Подумаю. Треба ж до зміни віри народ підготувати.

Другого дня відїжджав княжий гість до Греції, щедро обдарований київським князем.

*

По відїзді грека Володимир довго радився з Добринею, що робити. Обом подобалася грецька віра, обом припали до душі гарні слова грека. Та тільки князь завагався: боявся, що коли він сам прийме нову віру, то з цього можуть у державі повстати заколоти; краще було б, прийняти її з цілим народом.

— На те є спосіб, княже! — сказав Добриня. — Склич бояр і старців київських, переповідж їм усе, що говорили тобі представники різних вір і спитай у них поради. Коли побачиш, що вони противні зміні віри, то не поспішайся приймати нову віру, а спершу підготов до тієї зміни народ.

Ця порада князеві подобалася, і він порозсилав

биричів¹⁰⁾ по Києві до бояр і старійшин київських родів, щоб приходили до княжого терему на раду.

Здивувалися кияни, що князь їх кличе, бо давно ради не було. Думали, що буде якийсь похід, може й на греків. Прийшли й заповнили майдан перед княжим теремом.

Вийшов князь на приготоване місце, кияни привитали його окликами, він відклонився й усів на стільці, застеленому грецьким вірлистим килимом. Настала тиша. Нарешті князь устав і, спершись на скипетро, почав говорити:

— Мужі київські! Покликав я вас сюди, бо потрібно мені вашої ради. Ви знаєте, досі я з вами заходився, щоб зброєю поширити межі держави нашої, і головно — щоб сполучити всі племена рідні з нами. Цього ми вже доконали. Тепер треба ті племена звязати тісно, щоб почувалися вони одним народом. Не легка це справа. Ще у вас у пам'яті, як довго опиралися деревляни. І батько мій і я силою мусіли ми спонукувати поодинокі племена, щоб признавали наш Київ столицею своєю. Та не все дає сила! Треба, щоб щось із доброї волі єднало всі племена. Я думав над способом і найшов. Ви знаєте, що не то кожне наше племя, а й кожний город, кожна оселя иншого бога почитає. В Києві наш найвищий бог — Перун, у инших — Дажбог, Хорс чи Велес. І нема сили змусити инші племена, щоб Перунові поклонялися, як найвищому богові. Кожний гордий на свого бога, і гордощі не дають нікому погодитися на це. Це може зробити тільки нова, сильна, могутна віра. Так думаю я. Та хочу почути, яка ваша думка.

Кияни мовчали. Їх заскочила ця справа. Тоді князь говорив далі:

— Скажу вам іще, що приходили до мене послы від різних народів. Кожний свою віру вихвалював. Сил-

кувався на свою віру прихилити. Приходили болгари, приходили німці, приходили хозарські жиди, прислали і греки свого вченого, і він ганив усі закони, а свій хвалював. І оповідав він про все, що діялося від початку світу. І дивно було слухати його, хоч і мило для вуха. Кажуть, що є другий світ. Кажуть, як хто пристане на їх віру, то як умре, знову встане й уже ніколи не вмере. А як пристане до іншої віри, то на тому світі у вогні горітиме. Яка ж ваша рада, що ви на все це?

Виступив старий Борислав Борич і сказав:

— Великий наш княже-господине! Ти знаєш, що свого ніхто не ганить, а тільки хвалить. Так і я, хоч і сам гаразд бачу, що наша віра недобра. Чую я, як варяги та греки говорять, що ми дереву поклоняємось, що те дерево сами собі витесали. Слухаю їх і чую в душі — їх правда. Але перед ними своєї віри не ганю. Як можу і вмю — бороню. Тим моя рада така, що спершу треба пізнати різні віри, а потім з них найкращу вибрати.

За Бориславом Боричем говорив Путята:

— Добре каже Борислав. Чував і я від варягів, від греків і від інших, що ми сонцю поклоняємось, місяцеві, зорям. А це, вони кажуть, не боги, а тіла небесні, їх один Бог сотворив, і тільки цьому Богу поклонятися треба. І я міркую, що нам нової віри шукати треба. Моя рада така: є в тебе, княже, мудрі й досвідні мужі. Пішли їх у світ, хай іншим вірам приглянуться, і прийдуть до нас і скажуть, що бачили, що чули. А тоді ми виберемо собі найкращу з тих, що вони бачили.

Ця рада всім припала до вподоби. Всі погодилися на Путятину раду.

Тоді князь сказав:

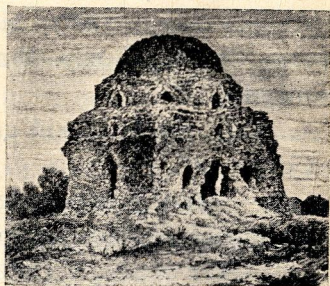
— І мені ця рада подобається. І я так і зроблю. А тільки ви виберіть десять мужів досвідних і розумних, що вміли б як-слід чужим вірам приглянутись.

По короткій нараді кияни вибрали десять мужів —

між ними Добриню, й Борислава Борича, й Путятю. І незабаром послы пустилися в дорогу.

*

Послы подалися спершу на північ, над Волгу, до Болгарії, до їх столиці Болгара¹¹⁾. Болгари повели їх у свою магометанську молитовню, де саме тоді відбувалася богослужба. Вже відразу вразило послів, що в храму не було ніяких прикрас, що він був наче занечищений. Не подобалося послам і те, як болгары молилися й покланялися Богу, що всі були якісь понурі та хмарні.

Руїни замку міста Болгара
(недалеко Казані).

— Не для нас ця понура віра! — рішили послы, повернулися до Києва й розповіли князеві, що бачили й чули в Болгарії, й подалися на захід, до Німеччини.

Були вони й там на богослужбі. Німецькі церкви їм подобалися, але ж сама відправа не зробила на них вражіння. Відтіля пустилися на схід, до Греції.

В Царгороді Добриня зголосився на послух у царів Василя й Костянтина — його прийняв цар Василь. Коли розповів про те, чого прибув до грецької столиці, цар дуже зрадів і сказав:

— Це добре складається. Завтра неділя, ви зможете бути на Службі Божій. Підете до церкви, приглянетесь, як ми Бога славимо, і скажете про все вашому володареві. А тимчасом будете моїми гістьми.

І як-стій післав до патріярха коротке письмо:

— Прийшли Русь. Хочуть пізнати нашу віру. При-

краси церкву та крилос. Зодягнися в найсвітліші ризи. Хай бачать славу Бога нашого!

Прийшла неділя.

Патріярх виповнив бажання царя. Цар пішов із послами до церкви. Їх устали на просторому місці, щоб могли все бачити й добре чути. Посли приглядалися мальовилам і мозаїкам¹²) на стінах церкви св. Софії. Цар дав їм за провідника досвідного мужа, що пояснював їм, що значать образи, пояснював співи, архиерейську службу, діаконську послугу й усю геть-чисто Службу Божу. Від усього цього послы були захоплені.

По Службі Божій царі покликали їх знову до себе та сказали:

— Ідіть тепер у землю вашу та скажіть вашому володареві й цілому народові своєму, що ви бачили й чули тут у нас, у Царгороді.

*

Послы подалися до Києва. Цілу дорогу було в них тільки розмови, що про дива в царгородській церкві.

Добриня оповідав про все князеві з таким захопленням, що це аж здивувало князя. Він же був досі завзятим прихильником старої віри, противився грецькій! Добриня відчув це здивування і сказав:

— Греків я не люблю. І далі їх не любитиму. Я знаю, вони зрадливі, підступні, їм довіряти не можна. Але ж віра їх мені подобалася. І я тепер вірю, що тільки це — правдива віра. Тільки їх Бог правдивий!

Незабаром відбулася нарада бояр і київських старійшин. Князь сказав:

— Вернулися вислані нами мужі, що мали пізнавати різні віри. Послухаємо, що вони бачили й чули!

Князь звернувся до свого дядька. щоб він говорив за всіх послів, і Добриня сказав:

— Мужі київські! Вислали ви нас, щоб ми різним вірам приглянулися. Ми це зробили. Ходили ми до Болгарії, приглядались, як там моляться у храмі своєму. Поклоняються вони там, стоячи, без пояса. Поклоняються, і сідають, і поглядають туди й сюди, мов біснуваті. І немає в них радості, тільки смуток і сморід великий. Не добрий їх закон! І були ми в німців і бачили в їх святинях, як вони служать своєму Богові. Та краси там не бачили ми ніякої. І подалися ми до Греції, до столиці Царгороду. І повели вони нас до храму, де греки моляться Богу своєму. І ми не знаємо, чи були ми на небі, чи на землі: бо немає на землі ні такого виду, ні краси такої, й ми не маємо сил оповісти все те, що бачили там та чули. Знаємо тільки, що там Бог вітає разом із людьми, й богослужба в них краща, ніж у всіх інших народів. Ми не можемо забути всієї краси тієї! Людина, покушавши солодкого, гіркого потім не приймає. Так і ми не можемо жити вже тут так, як жили досі.

Добриня скінчив. Настала глибока тиша. Тоді князь звернувся до киян:

— А тепер скажіть ви, що нам діяти, яку віру нам вибирати?

Тоді підвівся старий, сивий боярин Яромир, що памятав іще часи княгині Ольги, і сказав:

— Послухай, княже-господине! Нам думати нічого. Треба грецьку віру вибирати.

За ним підвівся теж старий Мирослав Ярополчич і сказав:

— Так, треба, княже-господине! Не тільки тому, що посли нам кажуть, а ще й тому, що твоя бабуня, ласкавий княже, приняла була віру з Царгороду. Коли б грецька віра була погана, то вона напевно не приняла б була її. Бо ж була вона наймудріша з усіх людей.

Так говорили й усі інші, і нарешті князь сказав:

— Коли всі за грецьку віру, то й я за неї. Прий-
 мемо грецьку віру. Тільки ще одне — де христитись...

— Де тобі любо, княже-господине... — відповіли
 бояри.

*

Час ішов. Князь із дня на день чим раз більше
 освоювався з думкою, що і він і його народ приймуть
 нову віру. І в розмовах із Добринею, й сам розважу-
 вав, які великі користи принесе державі християнство.
 Він був паном велетенської держави, з якою ніодна
 країна не могла міряться. Він був могутний володар,
 якого всі боялися. А проте й менші держави, й не дуже
 сильні монархи держали себе згорда, дивилися на його
 державу як на-пів дику, вважали його не за рівного
 собі. Це він бачив головно на Візантії. Грецькі царі
 рахувалися з ним, бо... боялися його меча. Таксамо
 ставилися й до великої його держави. Але тільки
 й усього. Про те, щоб християнські володарі своячи-
 лися з його родом — а щоб тим самим його земля
 ввійшла як рівна з рівними в сімю європейських дер-
 жав, і говорити нічого... А цього для молодой держави
 треба було. Треба було, бо це запевняє спокій у дер-
 жаві. Добрі сусідські відносини конче для держави по-
 трібні — не може ж вона все на всі боки воювати. Та
 й для народу безнастанні війни користи не приносять.
 Як може він розвиватися, коли вічні війни?...

Із сусідів наймогутніша держава — Візантія. І дер-
 жава стара. Велику має силу у світі. Найкраще прийняти
 віру від греків. Не тільки тому, що їх віра найбільше
 подобалася послам, а й тому, що це запевнить його
 народів та його державі приязнь Візантії.

І князь почав роздумувати, як це зробити.

— Але ж не можу я, володар могутної держави,
 їхати до Царгороду до грецьких царів та просити:

„Хочу охреститися в вашій вірі й у обряді вашому”. Я греків знаю. Вони напевно подумаютъ, що я добровільно визнав їх верховну владу. Ні, так не можна. Так не буде! Треба щось инше придумати.

Та придумати було нелегко. Найкраще б почати війну, перемогти греків і зажадати хрищення. Та війна це — двосічний меч. Можна війну виграти, можна війну і програти!

Довго роздумував над цим князь Володимир. Та допомогла йому тут сама Візантія.

В Царгороді вибух 987. р. бунт одного воеводи проти царів Василя й Костянтина. За воеводою стало військо, й він проголосив себе царем. Царі вислали посольство до князя; просили, щоб допоміг їм побороти всрохобника.

Князь уважав це за добрий знак. Згодився дати поміч, але зажадав, щоб царі дали йому свою сестру Анну за дружину, та ще й обіцяв охреститися. Царі згодилися, князь вислав своє військо на бунтівників, здушив бунт і спокійно чекав у Києві, коли царі додержать угоди. Минали тижні — Візантія мовчала.

Тоді князь рішив силою змусити царів, щоб сповнили те, що обіцяли. Поклав собі на думку рушити на грецьке місто Корсунь, здобути його і сказати царям: „Віддасте свою сестру, то я дам вам Корсунь, як її віно; а не дасте, то попрощайтеся з Корсунем, а то ще й Царгородові загрожу”.

Почалися військові підготовки.

*

Проходячи раз столицею, князь побачив перед собою церкву св. Іллі. Вона була побудована головню для купців-християн, що заїздили в Київ, хоч і в самому Києві було вже християн чимало. Князь нагадав собі щось і подався до пан-отця тієї церкви, о. Григорія.

Він був уже дуже старий, був тут уже священником за княгині Ольги.

— Поклін тобі, княже-господине, — привитав священник князя, — яка велика для мене честь...

— Витай, отче! Я до тебе. Порадитись хочу.

Священник поклонився і просив князя мати до нього повне довіря.

— Ти чув, певне, що я з киянами рішився прийняти твою віру. І прийняти її з Царгороду. Це царі знають. Обіцяли сестру дати за мене й не дають. Тому хочу рушити походом на грецьку землю, а по перемозі приневолити царів, щоб обіцянку сповнили.

— Мудро робиш, княже! — сказав о. Григорій. — Не можна дозволити, щоб тебе собі легковажили.

— Я рушаю на Корсунь, — казав князь. — Знаю, що ти з Корсуня. Чи не маєш там кого, що влекшив би мені здобути цей город.

— Там живе мій братанич Анастасій, діякон.

— Напиши до нього письмо й передай купцями, що саме їдуть до Корсуня. Пиши обережно.

— До твоїх послуг, ласкавий княже, — сказав священник.

Володимир попрощався з ним і вийшов.

*

За якийсь час усе було готове до походу, і князь дав наказ рушати суднами долі Дніпром.

Був квітень. Весна була в повному розцвіті. Прибережні ліси вбиралися в зелень, береги й левади у квіти. Ратаї¹⁴) виходили з ралами в поле. Горі над полями видзвонював жайворонок.

Судна плили далі й далі. Минули вже лісові околиці, виплили у степи з їх свіжою молодогою травою.

Князь задивився в безмежний простір і думав:

— Гарний, чарівний він, той степ навесну. Але ж тільки він небезпек ховає в собі для держави! Кілько

вже лиха та горя наніс Києву! І кілька ще нанесе! Ось печеніги раз-у-раз непокоять окрайні землі, а то й під сам Київ заганняються. Треба конче забезпечити державу перед небезпеками степу. Оповідали мені, що давно римські цісарі забезпечували межі своєї держави відсіля, від степів високими валами. Треба й мені над цим подумати.

Доплили до порогів.

Тепер перед кожним порогом залого висідала на беріг і йшла здовж порога, а керманичі й веслярі обережно проводили судна протоками між скелями порогів. Тільки перед Ненаситцем витягнули всі судна на беріг. Одні пересували їх на волоках, а інші несли їх на плечах. Дружинники йшли побіч. Уважали, щоб не наскочили на судна печеніги. Так прибули щасливо аж до Дніпрових гирлів. А відтіля поплили вже морем під Корсунь.

*

Прибувши під город, Володимир зажадав, щоб корсуняни добровільно піддалися, тоді пощадить Корсунь. Та корсуняни замкнулися в гóроді, готовлячись до оборони. Володимир окружив Корсунь від моря, станувши суднами в заливі. Судна були віддалені від гóрода на один достріл. Корсуняни боронилися завзято. Тоді князь Володимир висадив частину дружини на суходіл і так обложив Корсунь із усіх сторін. Знеслилися корсуняни, готові були заплатити князеві данину, щоб відступив від облоги. Та Володимир заявив:

— Не по данину прийшов я, а щоб город здобути. І здобуду його, хоч би довелося облягати його і три роки!

І велів сипати напроти города насип. Та виявилось, що хоч землю сиплють і сиплють, насип не росте, через ніч зникає. Князь поставив на ніч сторожу біля валів. Та це ні нащо не здалося. Казали вартіві:

— Ми добре стерегли насипу, та нікого не могли приловити.

— Але земля щезла! — сказав князь.

Дехто казав, що це певно якісь духи допомагають корсунянам.

— Без чарів тут не обходиться! — твердили інші. Варту збільшили, та й це не помагало.

Аж одного дня один варяг добачив на агорі¹⁵) г'орода високий насип із землі. Подумав, що це земля з княжого насипу, і дав про це знати князеві.

— Твоя правда, — сказав князь, — тільки, як вони могли її викрадати, щоб наша варта їх не зловила?

— Я до цього дійду, ласкавий княже! — сказав варяг.

На другий день з'явився перед князем і сказав:

— Корсуняни підкопали городську стіну, викрадали насипану землю, носили підкопом до себе в город і зсипали її насередині города.

— Даремні їх зусилля!

За кілька днів княжий отрок приніс князеві стрілу, що впала перед княжим наметом. До стріли було привязане якесь письмо.

Князь узяв стрілу й казав покликати одного варяга, що вмів читати. Варяг глянув на письмо і сказав:

— Це по-славянськи! — й почав читати:

„Могутний княже русичів! Я тобі сприяю, бо знаю, чому здобуваєш Корсунь! Та тобі його не здобути, бо — корсуняни мають харчі й воду. Від сходу є колодязі, від них іде вода рурами в город. Переконай рури й відбери воду Корсуневі. Анастасій”.

Князь згадав із вдячністю о. Григорія з церкви св. Іллі й наказав копати на вказаному місці. Незабаром нашли рури й відтяли корсунянам воду. Корсуняни не видержали безвіддя і прислали послів, що піддаються.

Князь увійшов у город. І ще того самого дня післав послів до Царгороду з таким письмом: „Я взяв ваш город. Це тільки початок. Коли не сповните обіцянки, йду на Царгород!”

Царі зажурилися, побачили, що далеко зайшли з могутнім князем русичів. Після довгих нарад відповіли, що коли Володимир охреститься, віддадуть йому царівну за жінку!

Треба було ще сестру намовити. Їй досі про це нічого не казали. Тут цар Василь сказав:

— Анна мусить зрозуміти, що, виходячи за Володимира, приєднає для царства Христового великий і могутний народ, і що куди краще мати великого князя союзником, ніж ворогом.

Анна довго опиралася, і чути не хотіла про чужинця. Та князь настоював на своєму, і царі переказали Володимирові:

— Христися, а тоді ми пішлемо сестру до тебе!

Князь відповів:

— Пришліть священників разом із сестрою вашою, нехай ті священники охрестять мене.

Побачили царі, що нема ради й наполягли на царівну, щоб конче їхала до Корсуня.

— Хочеш стягнути на нашу державу нещастя? — казали вони. — Чи ти не знаєш, що він може здобути Царгород і взяти тебе в полон, та не як дружину, а як рабіню. А як згодишся, здобудеш собі на землі славу, що приєднала для Христа великий народ, а в небі нагороду.

І царівна нарешті пристала. Коли прийшов день відїзду, царівна зо сльозами прощалася з ріднею:

— Як у полон іду! Краще б мені тут умерти!

І ввесь час плакала, їдучи морем до Корсуня.

Корсуняни здалека пізнали царський корабель. Вони знали вже, що князь посватав сестру грецьких

царів. Коли в віддалі побачили царський корабель, були певні, що царівна їде, вийшли до пристані й її привитали. Довгий час лунали радісні оклики корсунських громадян, що юрбою провадили її до терему, для царівни призначеного.

*

Князь Володимир не міг вийти зустрінути царівни, бо тяжко занедужав на очі — став майже зовсім невидючий, думав, що зовсім осліпне. Він вислав напроти царівни найвизначніших своїх людей і доручив їм, щоб виправдали його перед нею.

Коли царівна довідалася про Володимирову недугу, сказала:

— Перекажіть князеві, від мене таке: „Коли хочеш позбутися цієї недуги, то мерщій христися. Коли ж не охристишся, то недуги не позбудешся”.

Коли ці слова Володимирові переказали, він як-тій післав до корсунського єпископа й назначив день хрищення. Для цієї справи визначили церкву св. Василя. Вона стояла в самій середині гóрода, де була торговиця. Терем, де жив князь, був побіч церкви, тимто вибрали цю церкву, щоб недужий князь не мусів далеко йти. І терем царівни був невподалік, зараз за церквою.

В назначений день майже весь Корсунь подався до церкви. Корсуняни знали, що їх до церкви не впустять, бо не стало б місця для всіх. Але йшли туди, щоб бодай почути що про хрищення. Перед церквою княжа сторожа вдержувала лад. Вона уставилася так, що творила вуличку від княжого терему аж до церкви. Нараз почувся голос:

— Ідуть!

У вуличці, що її творила княжа сторожа, показався похід. Попереду йшли княжі дружинники, за

ними дворецький¹⁶⁾ обережно вів князя попід руку. За князем ішли княжі достойники, за ними знову дружина.

Тільки князь Володимир увійшов до церкви, як між народом пронісся шепіт: „Несуть, несуть царівну”.

І незабаром побачили всі лектику¹⁷⁾ царівни. Несли її чотири джури¹⁸⁾. Гарно різьблена й позолочувана, вона була заслонена шовковими заслонами, й люди не могли бачити царівни. А проте як вона зблизилася до церкви, почулися радісні оклики:

— Слава! Слава царівні Анні! Многа літа! Слава!

У притворі церкви царівна висіла з лектики й подалася на призначений їй сталець.

Князь Володимир далі нічого не бачив на очі. Та як у часі хрищення корсунський єпископ поклав йому руку на голову, йому нараз відкрилися очі. Князь підніс руки до неба й на радощах крикнув:

— Я знову бачу! Тепер я пізнав правдивого Бога!

По церкві понісся шепіт дружинників:

— Чудо, чудо! Великий Бог християнський!

Багато з них забажало негайно хреститися. І вони охристилися зараз по князеві. При хрищенні князя назвали Василем. Сталося це 7. червня 988. р.

На другий день після хрищення в тій самій церкві відбулося відчання князя Володимира з царівною Анною.

Царівна тепер уже не плакала. Вона на власні очі побачила поставного, вродливого поважного монарха, що ставав їй дружиною, побачила, що кияни, яких вона вважала дикими людьми, з виду зовсім не гірші від греків, і в їх очах читала прихильність до себе. Гарний князь тепер їй і подобався. Дотого, коли він у часі хрищення відзискав зір, вона була певна, що така Божа воля, щоб вона стала жінкою великого київського володаря. Правда, вона переказала князеві, що коли охреститься, провидить, але ж тоді вона сама була не-

свідома того, що говорить. Це вийшло в неї якось само, без її волі. Тепер вона разом із іншими вважала це чудом і бачила в цьому провидіння Боже.

Після вінчання дав князь Володимир усім корсунянам великий весільний бенкет і заявив, що Корсунь звертає грецьким царям як віно за жінку.

По двох днях сів із княгинею Анною на корабель. З ним поїхав і Анастасій, що радою допоміг йому здо-

Гроші Володимира Великого.

бути Корсунь, і багато корсунських священників, що знали словянську мову. Забрав також моцї деяких святих, церковну посуду й ікони собі на благословення. При відїзді

взяв іще до Києва дві мідяні статуї й чотири мідяні коні.

— Це я беру на хвалу Божу, на прикрасу християнського вже Києва! — говорив він до корсунського єпископа й до старших міста. — А у віддяку за це я збудую на тому місці, де ви наносили землі з могого насипу, церкву.

І передав єпископові кількасот золотих гривень¹⁹⁾.

— Коли буде ще потрібно, ще додам!

*

Вернувшись до Києва, князь покликав митрополита й єпископів, що їх висвятили в Царгороді для київської держави та прислали до Києва.

— Хочу послухати вашої ради, — казав він, — як мені нахилити на нову віру тих із мого народу, що ще досі поклоняються різним божкам.

— Не погнівайся, княже-господине, — сказав, кланяючись один із єпископів, — за моє слово, що я скажу.

— Ти, великий княже, вже християнин, та поклоняєшся одному Богові, що сотворив увесь світ, видний і невидний. А ось перед твоїм теремом стоять кумири²⁰) поганських божків. Це і гріх, і приклад негарний для твоїх людей...

— Я як-стій дам наказ повалити їх! — сказав князь. Та митрополит його спинив:

— Не зараз, господине, не зараз! Ми можемо вжити цих кумирів на користь християнства. Я радив би зробити так: одного дня у прияві більше людей їх звалити, дерев'яні порубати та спалити, кам'яні потовкти. Найбільшого ж, того, що там посередині, зо срібною головою та з золотими вусами, — побити палицями, зтягнути в ріку й пустити, хай собі пливе. Твої люди побачать, що боги не мають сили ні боронити себе, ні карати за зневагу й повідвертаються від них.

Князь погодився на цю раду, казав покликати до себе начальника гриднів²¹) і сказав:

— Підеш із отроками, позвляєш божків, що на горбі перед теремом. Всіх менших божків порубаєш і попалиш, а Перуна вели прив'язати коневі до хвоста та волокти його Боричевим²²) перевозом аж до Ручаю, а дванацять гриднів увесь час хай б'ють його палицями. Потім нехай пустять його з водою. Подбай теж, щоб київські люди все це бачили.

Начальник вийшов сповнити княжий наказ. Зібрали людей, щоб бачили, як будуть валити й рубати богів. Коли всі зібралися, він подався з чималим відділом гриднів і наказав їм валити спершу менших божків та скидати їх на купу ріща. Коли всіх поскидали, казав усе підпалити. Бухнуло полум'я, й сухе дерево скоро почало горіти. І начальник сказав:

— Люди київські, бачите, ми позвальновали й палимо те дерево, що ви поклонялись йому досі як богам. Бачите, все це горить. Бо це не боги, а звичайніське де-

рево, витесане людськими руками. Ви самі поробили собі цих бовванів і їм поклонялися.

Люди мовчали. З жахом дивилися на купу божків, що горіли, й на Перуна, що все ще стояв непорушний. Вони сподівалися, що ось-ось боги встануть і покарають гриднів за грішне діло. Та дерево далі горіло. Боги не вставали. А начальник, показуючи на Перуна, сказав:

— А Перуна, що ви його досі вважали за свого найвищого бога, ми не палитимемо. Палицями його будемо бити, коневі до хвоста прив'яжемо, і кінь волоктиме його аж до Ручаю. Побачите, що цей ваш бог теж не бог, а звичайне дерево, яке не може ні говорити, ні карати.

І вмить гридні звалили Перуна. Із лоскотом упав старий київський бог додолу. Привели коня та прив'язали його до кінського хвоста. Кінь потягнув Перуна. Прив'язаний тягар непокоїв його. Кінь рвався, щоб звільнитися від нього, й біг наперед що-сила. Той, що провадив коня, не міг його спинити, мусів бігти разом із конем. А обабіч боввана бігло дванацять воїнів, що раз-по-разу били його палицями.

Юрба людей, здебільша, жінки, йшли за Перуном і голосили за ним як за покійником:

— Ой, горе нам. Кара спаде на нас! Великий Перуне наш, не карай нас. Ми не винні! — заводили жінки.

Кінь із Перуном забіг уже аж до річки Почайни. Тут коневі від хвоста відчепили Перуна, пустили на річку та тягнули аж до Дніпра. Коли Дніпрові води схопили його, кілька гриднів сіло в човен і поплило за божком. Коли він де спинювався при березі, відтручували його веслами, і він плів далі.

Так доплили до Дніпрових порогів. Тут гридні витягли човен на беріг, залишили двоє людей стерегти човна, потім пішли здовж берега й далі відтручували Перуна, як де тільки спинився. Коли ж уже пройшов

останній поріг, вони вернулися. Перун плив іще трохи, а потім Дніпрові хвилі винесли його на рінь.

Люди, що найшли його там, прозвали це місце „Перунова Рінь”. Ця назва цієї піскової коси перетривала ще століття.

*

Кінчався липень. Дні були гарячі. Люди з пригородів Києва всі день-у-день на полях, на жнивях. Раділи, бо жнива дописали, хліб удався такий, як давно вже не було. Старші люди оповідали, що ще як князь Святослав Хоробрий, батько теперішнього князя, вперше вирушав у похід на болгар, був такий урожай. І говорили люди при роботі:

— Грозили жерці, що за те, що князь-господин казав понищити старих богів, а Перуна так дуже зневажив, боги покарають нас неврожаем, а отже який гарний урожай!

— Видко, християнський Бог благословить нашу землю, відколи князь став християнином, — закинув якийсь жнець.

— Правду кажете, — обізвався Гостомисл із сусідньої ниви, вже давно християнин, — що Бог поблагословив нас цього року гарним урожаем. Та не думайте, що Бог дав його в нагороду за те, що наш великий князь прийняв християнську віру. За те, що наш князь-господин прийняв цю віру, жде його нагорода в небі по смерті. Тут на землі Боже Провидіння дбає, щоб усі мали з чого жити. І головню ті, що працюють. Боже Провидіння знає, коли треба зіслати врожай, а коли неврожай. Ми, християни, приймаємо від Бога з подякою і неврожай.

Женці задумалися. Досі вони таких слів не чули.

— Гарно ви говорите, — сказала одна жниця. — Таке каже нова віра? Видко, вона краща від нашої...

— Видко, — сказав її чоловік, що жав коло неї. — Коли б не була краща, не приняв би був її наш князь великий...

*

Останнього дня місяця липня князь Володимир розіслав своїх биричів по всьому Києві. І биричі кликали:

— Князь-господин наказує: „Завтра всі виходять разом із жінками й дітьми над Дніпро. Виходять усі: багатий чи бідний, смерд чи закуп²³), вільний чи раб. Хто не вийде, той мій ворог!”

Люди вже не допитувалися в биричів, чого їм виходити над Дніпро. Всі догадувалися, чого.

І другого дня рано, в середу 1. серпня 988. р., беріг Дніпра заройвся людьми: старі й молоді, чоловіки й жінки, біля жінок і в них на руках діти, біля панів служба й раби. Всі мовчки чекали, що буде.

Надійшов митрополит, єпископи, священники, діакони з процесією. За духовенством ішов князь Володимир, княгиня Анна та княжа сім'я, вся вже охрищена. У процесії йшли княжі достойники й бояри, що вже були християни.

Над берегом похід спинився. Князь Володимир звернувся до народу і сказав:

— Кияни! Скликав я вас сюди над ріку для великої справи. Ви знаєте, що донедавна я визнавав стару нашу віру. Ще дитиною я мав змогу пізнати правди нової віри, християнської, від моєї бабуні, княгині Ольги. Та в моєму серці посів мудрої княгині не принявся. Виростав я в нашій давній вірі. Але ж із роками я дійшов до того, що та наша стара віра неправдива. І почав я шукати правдивої віри. За радою старійшин ваших післав я послів у світ, щоб пізнали правдиву віру. І вони обійшли багато країн. Вернулися та сказали: „Нема кра-

щої віри за грецьку!" Та я ще вагався. Аж пішов походом на Корсунь. Там сам на собі пізнав силу нового Бога. І я рішився завести в нас, у державі нову віру, християнську. Кияни! Ця віра для вас не нова. Живуть же в нас іздавна християни. І ви бачите, що київські християни живуть чистішим, яснішим життям, ніж ви, що держитеся старих богів. А я хочу, щоб усі ви жили таким життям. Хочу, щоб усі ви сьогодні охристілися. Хто не хоче, щоб я вважав його своїм ворогом, нехай роздягається і входить у ріку. Будете христитись!

Князь скінчив. Кияни мовчали. Дехто тупо дивився перед себе. Дехто похнюпив голову. Але ж князя свого вони любили. Це ж він їх батько, дбає про них. Від нього йде слава Києва по цілому світі. Він їм добра бажає. Що князь каже, те зробити треба. Бо ж що він робить, те все для них, для киян, для держави.

І поволі почали роздягатися і входити у воду. Одні стояли по шию, інші по груди, діти по груди близько берега. Малі діти й немовлята держали батьки на руках.

Єпископи та священники уставилися здовж берега. Почалося хрищення.

Імена надавали гуртами. „Христяться раби божі Івани"! — виголошував священник при одному гурті. При другому: „Петри, Павли, Йосипи" і т. д. При жіночих гуртах: „Христяться раби божі Марії, Олени, Ярини" і т. д.

І нісся здовж ріки спів священників, діяконів, дяків. Князь стояв над рікою з піднесеним у небо обличчям.

На ньому ссяла радість. Раділи й ті, що християлись. Здавалося, що й небо радіє. Було таке чисте, ясне, блакитне, ніде ні хмарочки. А на землі зелень і квіти аж бриніли в сонячному промінні. Дніпрова вода пліла повагом, спокійно, — на течії ріки не неслося ніодне

судно. На якийсь час запанувала тиша. А її сколихнув могутний княжий голос:

— Великий Боже! Поглянь на цих нових своїх людей! Дай їм побачити Тебе, правдивого Бога, як побачили всі християнські країни! І скріпи в них віру праву.

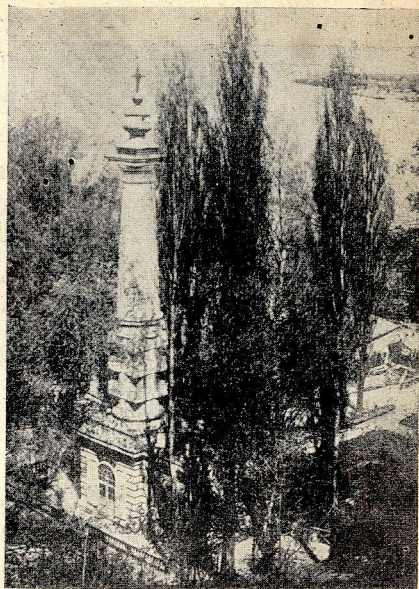
Христять киян у Дніпрі (обр. С. Гординського).

А мені, Господи, допоможи з цими новими моїми людьми скріпити нашу землю. Благослови її, Господи, ту нашу землю, прийми її під Свій могутний покров! Хай зростає вона, та наша земля, і розсіває далеко й широко світло нових — Твоїх правд! І хай у цих правдах зростає відновлений на душі народ цієї землі, амінь!

З блиском ув очах слухали кияни молитви свого великого володаря. І тут вони відчули, що одна думка в їх князя-господина: добро й могутність рідної землі!

Хрищення скінчилося. Один із єпископів, що знав словянську мову, звернувся до новоохрещених такими словами:

— Мої милі брати й сестри в Христі! Сьогодні ви прийняли святе хрищення. Цим почали ви нове життя. Досі ви потопали в темряві, поклонялися бісам, були в їх неволі. Тепер ви стали дітьми Бога всемогутного, всевідучого, всеблагого! Перед вами відкрите небо. Та знайте, що воно відкрите тільки перед тими, що чесно й побожно живуть і виповняють Божі заповіді, й передусім — найважливіші заповіді: люби Бога та ближніх. Я знаю, всі ви щиро й вірно виповнятимете заповіді, всі ви станете добрими дітьми Церкви святої.

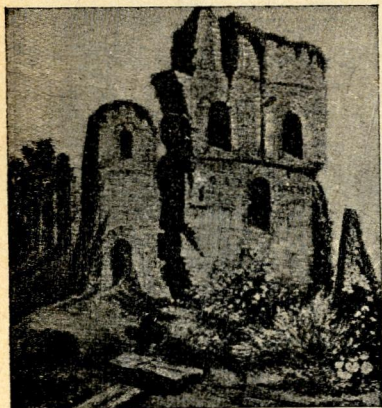

Пам'ятник хрищення України
в Києві.

І я душею бачу вже радість на землі й на небі, що тільки душ спасається. Будьте ж добрими й вірними дітьми божими. Любіть Бога, і всі разом любіться! Нехай не буде між вами незгоди, ненависти, злості, злоби. Нехай у домах ваших царить любов, згода й єдність, вірність князеві великому, доброму й мудрому батькові вашому! А як буде у вас згода і любов, то і земля ваша повік остоїться, не одоліють²⁴⁾ її жадні ворожі сили, що дай Боже милосерний, амінь!

Люди слухали промови єпископа, як слухає добра дитина наук батька свого.

Княжий двір немов відминився. Настало нове життя. Частими гістьми князя були духовні люди. З ними Володимир вів розмови про те, як закріплювати й поширювати Христову віру в усій державі. На всіх місцях

Розвалини Десятинної церкви в Києві.

у Києві, де донедавна стояли поганські кумири, казав будувати церкви.

— Нехай люди мої навіч бачать перемогу Христа над поганством. Нехай із місць, звідкіля неслися не раз слова жорстокости й ненависти, гомонять слова християнської любови й лагідности, — говорив князь.

Тоді ще не було у Києві своїх будівників та майстрів, що вміли б будувати церковні храми, тимто князь спроваджував їх із Греції. Будівничі забралися до роботи, й незабаром почали рости храми Господні в Києві й поза Києвом.

На горбі, де ще не так давно стояв кумир Перуна й інших поганських божків, князь казав будувати церкву на честь свого патрона, св. Василя. Але ж найбільше захопився князь будовою головної, соборної церкви. Сім літ її будували. Почали будову вже рік після хрищення, 989. р., а покінчили 996. р. Коли церква була готова, князь покликав до себе Анастасія, корсунянина, віддав у його опіку церкву і сказав йому:

— Даю десятину з усіх моїх прибутків на цю церкву!

І казав дякові списати про цю даровизну грамоту та привісити до грамоти княжу печатку. Від того часу ця церква так і почала зватися — Десятинна.

Водночас почав думати над тим, як би придбати духовенство з місцевих людей. Хотілося мати своїх, бо все ж — грек греком, серця такого до чужого народу не має, як своя людина. В цій справі звернувся до митрополита.

— Треба заснувати школу, де б сини твоїх бояр училися письма й потрібного знання. Із них вийдуть духовні, — радив митрополит.

Князь скликав боярську раду й оповістив боярам:

— Кожний дасть одного свого сина, що вже скінчив бодай сім років, на науку до школи при соборній церкві!

Бояри виричали очі: де хто коли думав, щоб боярський син, замість меча, носився з книгами. Це не боярська справа... Але князь каже, а він знає, що треба робити. Вислухали мовчки й переказали наказ князя своїм дружинам. Жінки зчинили бунт. Князь мусів посилати своїх биричів по боярських домах і силою забирати боярських синів до школи.

*

Сам князь сильно змінився. То був твердий вояка, як коли, то й жорстокий, а тепер став лагідний і добрий. Знав із євангелія, що — „блаженні милосердні, бо будуть помилувані!”, то й не хотів карати на горло розбишак, а тільки вирами²⁵⁾. Та це не вийшло на добре. Розбійники, знаючи, що їм не грозить кара смерті, розгулялися через край, як ніколи досі. Скрізь по дорогах нападали на проїжджан і прохожих, грабували їх та вбивали. І не було ніде безпеки, навіть під самим Києвом. Князь переконався, що розбійників щадити не можна, що їх треба карати на горло.

Одначе для добрих лишився щедрим батьком. Він дав наказ, що всякому вбогому та прошакові вільно приходити на княжий двір, і роздавав скрізь милостині.

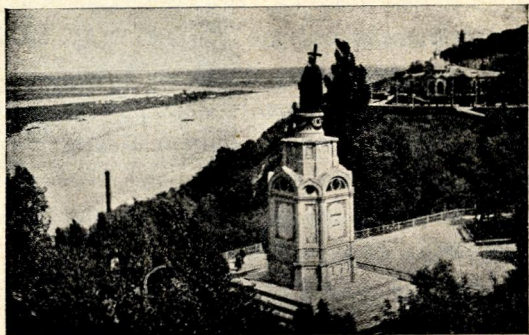
Його вози, усяким добром понавантажувані, їздили Києвом і пригородами, а княжі люди кликали:

— Де є недужий і вбогий, що не може ходити!

І як із якої хати бідака зголосився хтось із рідні недужого, видавали йому призначені пайки їжі й напиту.

*

Любив і цінив князь Володимир свою дружину, нараджувався з нею в різних державних і воєнних справах.

Памятник Володимира Великого в Києві над Дніпром.

На вістку, що могутний київський князь став християнським монархом, з ним почали шукати приятелі й союзів усі сусідні й далішні володарі. Володимир жив у мирі з сусідніми королями: з Болеславом польським, з Степаном угорським, з Генрихом чеським.

Крім послів від різних володарів, на княжий двір приходили і християни-місіонарі, що йшли ширити християнську віру поміж печенігами й іншими поганями. Князь Володимир опікувався ними й давав їм охорону й поміч.

Та хоч князь Володимир бажав тепер жити мирно та дбати про закріплення й культурне піднесення своєї держави, не давали спочивати його мечеві — печеніги. Княжі дружини мусіли безнастанно з ними воювати. Щоб забезпечитись перед їх нападами, князь казав сипати високі вали здовж східніх меж держави, ставити на них кріпкі остроколи та будувати вартові башти й гори. А в укріпленнях стояла завсіди хоробра дружина, готова в кожній хвилині стати до оборони держави.

*

І могутніла і кріпшала велика київська держава, росла в широкому світі її слава та значіння. Цінили й поважали князя чужі, і любили його свої. Називали його „красним сонечком”. Церква його заслуг не забула. Згодом вона назвала його рівноапостольним і зачислила його між святих.

Славний і могутний був князь Володимир Святославич, славна й могутна була під його управою держава наша. Тимто в рік по смерті князя міг із гордощами славний київський проповідник, пізніше митрополит, Іляріон²⁶) сказати, що князь Володимир „панував не в бідній, і не в невідомій землі, а в землі руській, що відома та славна на всіх кінцях землі”.

Могутна була українська держава за Володимира. Скоро зростав у ній добробут, а з ним освіта, культура. Київ був тоді, побіч Царгороду, найкращою й найбагатшою столицею в Європі. Чужинці, що приїздили до Києва, не могли начудуватися його багатству і красі. У своїх описах вони величали могутність і багатства князя Володимира і красу та багатство його столиці.

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ.

ДЕЩО ПРО БИЛИНИ.

Постать Володимира Великого довго жила в народній уяві під назвою князя „красного сонечка"... Про нього наш нарід склав ряд пісень, які оповідають про лицарські вчинки витязів-богатирів, що живуть у Києві коло славетного князя. Ті пісні звуться в народньому переказі „старовина", або „билини", инакше „бувальщина", бо вони оспівують те, що було, що колись бувало.

Пісні ці з Володимирових часів. Вони змальовують нам усі ступені передісторичного та історичного розвитку нашої держави. Той розвиток український народ уявляв собі під постаттю велетнів-богатирів (лицарів), яких наділив чарівною силою та надприродними здібностями. І так, головні ріки українських земель — це три богатирі-лицарі: Дунай, Івановий син, королівна Дніпра та її чоловік — тихий Дон Іванович. Первісний стан людини, що живе як частина природи, змальовує билина про Святогора. Кочівну добу в історії, коли людина жила з ловецтва, а потім перейшла до хліборобства — оспівують билини про Вольгу Святославича та про Микулу Селяниновича. Їх тісний союз між собою дав почин державі, яка за Володимира Великого дійшла до вершка могутности й витворила цілу низку билин про Іллю Муромця, або Муравленика, про Добриню, про Алешка Поповича. Всі вони ведуть непереможну

боротьбу з кочовиками. За галицько-волинської держави повстали билини про князя Романа, про Михайла Потока, про Дюку Степановича та про Чурила Пеленковича. Та ще були билини казкові. В часах нападів татар витворилася билина про Михайлика й Золоті Ворота та про те, „як перевелися богатирі на Руси-Україні”.

Всі ці витязі-богатирі звязані з постаттю Володимира Великого, який гостить їх на своєму дворі на бенкетах, сіяючи ввесь час „красним сонечком”.

Всі ці билини збереглися тільки на півночі, в Московщині, дарма що всі вони звязані з київською державою. Їх записали на початку XIX. ст. з народніх уст, і оголосили друком. Тоді серед різних учених людей повстало питання, чому билини збереглися так далеко від Києва, коли вони всі прославляють часи Володимира Великого. Дехто з московських учених підніс таку думку, що то певне за Володимира жили в Києві не предки українців, а — москалів. Повстав між ученими великий спір, і нарешті українські люди науки, головно — історики, історики письменства й мовознавці, вияснили, як повстали билини, й чому воно так склалося, що вони перейшли на північ, у далеку Архангельщину, Олонеччину, аж під Льодове море, та на Сибір.

Отож билини повстали в Києві, в Галичі, на Волині, в Новгороді Великому та в інших волостях княжої України. Складали їх окремі співаки-веселюхи, що їх звали „скоморохами”: вони своїми піснями розвеселювали князів та дружину. Князі нагороджували їх, а то й давали землю, як на це вказують назви сіл у Галичині: „Скоморохи”. Як під ударами татар упала київська держава, то в Галичі ще, сто років опісля, живі були всі княжі звичаї, жили ще й розвивалися лицарські пісні. Та ті пісні не забувалися й пізніш, коли українські землі дісталися під Литву й Польщу. Ще в XVI. ст.

вони були відомі на цілій Україні, як про це згадують польські письменники з тих часів. Жили тоді ще і скоморохи, і проти них виступав відомий український письменник Іван Вишенський²⁷), називаючи їх пісні „бісовськими”.

З кінцем XVI. ст. на тих землях верхівка українського народу почала чим раз більше польщитися. Тоді вже творилася нова козацька верства, що воювала з татарами. Слава козаків почала розходитися між народом, про їх походи на бісурменські землі, про їх бої повставали пісні, думи, що їх співали кобзарі. Ці пісні притемнили биліни, вони були для народу ближчі, живіші — скоморохи утратили своє значіння. Биліни почали в нас забувати.

Та жили вони ще в тих землях, що перейшли під Московщину. Тут скоморохи далі співали свої пісні. Але, не маючи з чого жити, вони почали творити ватаги, зложені з 60—70 людей, що нападали на села та грабили людей. Проти тих ватаг московському цареві довелося висилати війська, які їх побили і приневолили втікати далеко, туди, де не сягала сильна царська рука, де було мало людей — на північ, до Архангельщини, Олонеччини та на Сибір.

Загнані на далеку північ, скоморохи змішалися з місцевими селянами й під імям „сказителів” чи „сказателів” (оповідачів) далі співали биліни про богатирів Володимира Великого. Плетучи сітки, ловлячи рибу, на ярмарках, по селах, ці „сказателі” розважували нарід своїми піснями. Але ж пісні ті вже не були такі, як за княжих часів: нові співаки змінювали вже зміст, приспособлювали його до нового селянського світогляду, змальовували вже инакше богатирів, колишніх княжих лицарів, уже й инакше виходив Володимир-красне сонечко, що гостив своїх людей на славних княжих бенькетах-пирах. До того й імена поперекручені. Воно й не

диво. Далекій півночі далекі були справи далекого Києва, далекого для її душі — Володимира Великого.

Так пояснюється, що пісенні згадки про київську державу збереглися у глухих московських землях та на Сибірі, а на Україні пропали. Але що билини українського походження, на це вчені наводять багато подій із української історії, що про них оповідають билини, наводять імена, відомі з українських літописів, хоч і поперекручені. Всі пісні, звязані з імям Володимира, мають побутові риси української держави. Під Володимиром виступають менші князі та витязі-богатирі, що збираються в Києві. Вони творять богатирську заставу проти кочівних орд, повдягані в щоломи, щити, кольчуги, луки і стріли; уладжують лицарські гри у привіі князя-сонечка, беруть участь у княжих влогах. Билини згадують про мідь козарську (від хозар), про землю половецьку, про хана Тугарина, про бояр і дружину, про смердів²³), про татар, про манастирі, про паломників, про Софійський дзвін і т. д. Билинами український народ виявляв назверх свій світогляд, свою душу, де разом із Христовою вірою ясніє святістю родинне життя, — основа всього доброго на землі.

Вчені поділили билини за змістом, на: билини богатирські (лицарські), що співають про подвиги витязів, і на билини побутові — про родинне життя. Інші вчені розглядали їх із огляду на походження богатирів, яких ділили на туземних і приїжджих, або на старих із княжих часів, і на молодих, із часів боїв із ордою та лицарів родинних. Щодо числа билин, то їх найшли в Олонеччині — 300, в Архангельщині — 40, на Сибірі — 30, в інших московських землях — коло 20. На Україні та на Білорусі збереглося чимало пісень і казок із тим самим змістом, що билини.

Подаємо одну билину в перекладі:

БЕНЬКЕТ-ПИР КНЯЗЯ „КРАСНОГО СОНЕЧКА”.

То не сонце в небі розгорілося —
 В стольнім гóроді, та у Києві
 У ласкавого князя Володимира
 Пирування було, бенькет почесний
 На много князів, на дворян, бояр,
 На гостей тих всіх, званих, вибраних,
 Званих, вибраних і прихожих теж.
 Всі на тім пиру наїдалися,
 Всі на почеснім напивалися,
 Всі на тім пиру вихвалялися.
 Один хва́лится кіньми гарними,
 Другий хвалиться шовком-одягом,
 Інший селами та присілками
 Та городами, пригородками...
 Був там день — в половині дня,
 Був той пир — у напів-пиру —
 Володимир князь розпотішився,
 По груди²⁸⁾ ясній він походить.
 І слова такі промовляє він:
 „Ой, кобзарю мій, мій Добринечко,
 Всіх князів, бояр розпотіш мені,
 Смілих звесели всіх богатирів,
 Заспівай же нам про бувальщину,
 Про богáтиря, преудатного,
 Старшого Вольгу́ Всеславовича!”
 Гуслі взяв ігrecь в руки білі,
 Вдарив перстом він в струни злотії
 І на давній лад, староруський лад,
 Пісню заспівав про бувальщину,
 Пісню про Вольгу Всеславовича.

А дальша билина розповідає про того богатира Вольгу, що здобував індійське царство. Є це відгук походів княжих дружин у далекі краї.

ПРИМІТКИ.

1) чертог — (княжа, панська) кімната, світлиця; терем — за княжих часів вежа з кімнатами для жінок; тепер поетично — палата

2) див. мапу на сторінці 8: українські племена зазначені друком похиленим направо, білоруські — похиленим наліво, московські — простим друком; фінські племена зазначені скісним письмом

3) ятвяги, старо-литовське плем'я (див. мапу); на них ходив походом Володимир Великий (983) і Ярослав I. (1038., 1040. і 1044)

4) Перун, поганський бог грому та лисавки, йому приносили в жертву людей і його ім'я клялися; Почайна — річка в Києві, там, де була колись пристань

5) болгари, нарід тюрко-фінського походження, жив над долішньою Волгою, частина їх, під натиском аварів, подалась на Балкан і там змішалася зі слов'янами (нинішні болгари); друга осіла над середньою Волгою й там заснувала державу

6) тивуни — у старій Україні княжі слуги, часто з рабів; доглядали двірського господарства, але з доручення князя сповняли й деякі державні чинності

7) отрок за княжих часів — молодший член дружини, звичайний вояк; в часі миру отроки виконували всякі доручення на княжому дворі; під кінець княжої доби отроками зваги загалом слуг

8) Магомет, основник ісламу, релігії магометан (570—632), родом із Мекки, в Арабії; магометани святкують п'ятницю, багатоженство у них дозволене, всіх магометан на світі около 250 мільйонів

9) Мекка, головне місто Геджасу в Арабії, місце народин Магомета, місце прощ, там є Кааба, себто — храм (мечет), що в його стіні переховують камінь, який, як вірять, магометани, спав із неба; Медина, місто в Арабії, там є гріб Магомета; місце прощ для магометан

10) бирич — вістун, посол

11) див. „Життя і Знання“ за 1938. р., стор. 59

12) мозаїка, грецьке слово — образ складений із різноколірових шматочків каміння, шкла, тощо

13) Корсунь, старо-українська назва Херсонесу, рога на таврійському півострові, біля Севастополя, де в V. в. до Хр. греки заснували свою колонію; була важним осередком у зносінах із Україною

14) ратай, староукраїнське слово — хлібороб (пор. слово рало, орати)

15) агорá, грецьке слово — ринок

16) дворецький — княжий урядовець, що управляв княжим двором

17) лектика, латинське слово — ноші з накриттям

18) джура, татарське слово — слуга-товариш козака, або лицаря, що ходив із ним у походи й носив йому зброю

19) гривня, за княжих часів зразу нашійник з дорогих металів, опісля одиниця ваги біля $\frac{1}{2}$ фунта й монета, гривня була золота й срібна (2 рази тяжча)

20) кумир — статуя божка, ідол

21) гридень, нижчий княжий дружинник, у протилежности до вищих т. зв. „княжих мужів“

22) Боричів перевіз — шлях, що вів ізнад Дніпра вгору до Києва

23) смерд, староукраїнська назва вільного хлібороба, що мав окреме господарство; закупи — на-пів вільна верства населення, наймити, що діставали наперед плату й її відроблювали, бідні люди, що позичали в панів гроші й заставляли свою особу на довг — коли не віддали довгу, ставали невольниками (холопами)

24) одоліти, — перемагати, переборювати

25) вира — грошева кара, яку платив убийник князеві

26) Іляріон, славний український провідник, перший київський митрополит-українець 1051—54

27) Іван Вишенський, український письменник із XVI. в., родом із Судової Вишні, у своїх посланнях завзивав українців щоб держалися своєї віри, був противником усякої чужениці, головню — латинських впливів, які поборював

28) гридня або гридниця — кімнати, де жили гридні, тут узагалі кімната, де збиралося військо

П. ПОПУЛЯРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

квартильні книжки, заходом фонду „Учітеся, брати мої“.

В 1937. р. появилися:

- 21 (1—2) **Тарас Шевченко, ПОЕЗИЇ**, Т. I. (1837—1842), Львів, 1937, ст. 352, 12 обр.
13 (3—4) **НАРИСИ ІСТОРІЇ ЛЮДСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**, Львів, 1937, (додруковується).

В 1938. р. вийшла:

- 22 (1—4) **Філярет Колесса, УКРАЇНСЬКА УСНА СЛОВЕСНІСТЬ** Львів, 1938, ст. 646, ц. 6 зл., в оправі в півполотно 6.80 зл.

Ш. ЖИТТЯ І ЗНАННЯ

ілюстрований журнал-місячник.

IV. БІБЛІОТЕКА „ЖИТТЯ І ЗНАННЯ“

V. „ПРОСВІТА“

місячник освіти, виховання, культури.

ПЕРЕДПЛАТА

НА ВИДАННЯ „ПРОСВІТИ“ 1938. р. ПЛАТНА ЗГОРИ:

- а) на місячні книжечки (12 річно) лише — 3.60 зл., у продажу брутто — 5.40 зл.
б) на квартильні книжки (4 чч. річно) — лише 6.40 зл.
в) на „Життя і Знання“ — 18. зл.
г) на „Просвіту“ — 5 зл.

Хто передплатує всі три перші видання „Просвіти“ (місячні, чвертьрічні та „Життя і Знання“) разом, числиться вже членом „Просвіти“ і платить лише 25 зл., при чому цю суму можна сплатувати догідними ратами.

Цю останню полегкість зроблено для Читалень „Просвіти“, щоб їм улегчити передплату всіх видань.

Для кооператив визначено передплату 12 зл., за яку вони дістають усі книжечки (місячні та квартильні).

Краєві установи платять — як читальні.

Передплату на місячник „Просвіта“ (5 зл.) треба присилати окремо.

Передплату слати на адресу:

Товариство „Просвіта“, Львів, Ринок 10, Société „Proświta“, Léopold (Lwów), Rynek 10, Pologne.

Повідомляємо, що коло 25. червня ц. р. на адресу Філій „Просвіти“ вишлемо для наших передплатників такі книжки:

1. За 3. і 4. квартал 1936 року:

О. ТЕРЛЕЦЬКИЙ: „Україна — забором культури й цивілізації перед степовиками“;

О. ТЕРЛЕЦЬКИЙ: „Вплив природи на Історію України“.

2. За всі чотири квартали 1938 року:

Ф. КОЛЕССА: „Українська усна словесність“, 644 сторінки, оправлена в півполотно (продається по 6 зл. без опр.).

3. За 3. і 4. квартал 1937. року вишлемо по закінченні друку книжку: „Нариси з загальної історії людської культури“, до 300 сторін друку.

Ці книжки просимо відібрати собі від Філій.

Канцелярія Товариства „Просвіта“, Львів, Ринок 10.

35-1362

Перф. 1 руб 44 коп (19)
Поштове оплачено готівкою

РЛ 3651у

Про те, як улагоджувати ювілейні свята „Просвіти“,
кладні вказівки журнал-місячник

„ПРОСВІТА“,

у своєму 1—2. та 3—4. чч. за 1938. р.

Крім цього, Діловий Комітет 70-ліття „Просвіти“ видав до-
датком до журналу „Просвіта“, два числа

„ПІД ПРАПОРОМ „ПРОСВІТИ““,

з них можна довідатися, що досі зроблено для ювілейних свят.

ПОЗІР ФІЛІІ!

ПОЗІР ЧИТАЛЬНІ!

Діловий Комітет 70-ліття „Просвіти“ видав із нагоди сьогорічного
ювілею Матері-Просвіти ряд образів, що будуть

ТРИВАЛОЮ ПАМ'ЯТКОЮ ЮВІЛЕЮ,

тому повинні знайтися: в кожній Читальні, в кожній Кооперативі,
в кожному Соколі, чи Лузі, в кожній українській хаті.

ЩО Ж ЦЕ ЗА ОБРАЗИ?

а) 4 великі, багатоколіорові, високомистецькі й виховні
образи кисти відомого нашого мистця Мик. Бутовича:

ТІЛЬКИ В ОСВІТІ НАША СИЛА!

розм. 25×35 см, коштують по 1 зл., а разом — 3 зл.

б) 1 образ, що буде символом (знаком) нашої „Просвіти“,
нац. єдності й наших змагань, кисти — відомого мистця
Святослава Гординського:

ПРАПОР ПРОСВІТИ

що має розмір 35×50 см, коштує 6 зл.

в) 1 образ, що буде апотеозом (прославленням) нашої
духової сили, розмаху і краси, кисти мистця Мик.
Бутовича, як і попередні, багатоколіоровий і високо
повчальний:

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА

розміру 35×50 см і коштує 5 зл.

Цих шість чудових мистецьких картин, що заслуговують на
найвище признання й гідні того, щоб репрезентувати (предста-
вляти) нашу глибоку старовину й багату культуру, найдуться
в кожній домівці наших Установ і в кожній хаті свідомого укра-
їнця. На довгі десятки літ будуть вони спогадом великого, все-
народнього свята, 70-ліття „Просвіти“, вчитимуть нащадків ці-
нити освіту й культуру та прикрашуватимуть українську хату.

Замовлення присилати негайно через Філії „Просвіти“, чи
аквізиторів-мужів довіря, або безпосередно до книгарні Т-ва
„Просвіта“ у Львові, Ринок ч. 10.

При безпосереднім замовленні в Книгарні „Просвіти“ до-
лучити — 1 зл. на порто.

